

Nr 455.

Av herrar **Nihlfors** och **Wedén**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 74, angående anslag till ytterligare aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag, m. m.*

Av föreliggande proposition nr 74 rörande den utbyggnad av Norrbottens järnverk som beslöts vid 1946 och 1947 års riksdagar framgår

1) att utbyggnaden, som ursprungligen beräknades vara fullbordad år 1950, nu ej beräknas bli färdig förrän under år 1952;

2) att de egentliga anläggningskostnaderna, som ursprungligen angåvos till 150 miljoner kronor, komma att överskridas med 110 miljoner kronor och att vidare för bestridande av särskilt angivna kostnader i samband med utbyggnaden erfordras 35 miljoner kronor.

Uppenbart torde vara, att denna bristande överensstämmelse med de ursprungliga beräkningarna sammanhänger med ofullkomligheter i den tidigare planläggningen och bristfälligheter i gjorda kalkyler. Utredningsarbetet av år 1946 bedrevs i en alltför forcerad takt.

Den 25 januari 1946 uppdrog dåvarande handelsministern åt styrelsen för Norrbottens järnverk att verkställa utredning om en fortsatt utbyggnad av verket. Den 17 april 1946 hade styrelsen slutfört sitt uppdrag, och den 24 maj överlämnades proposition i ärendet till riksdagen.

Jernkontoret, som närmast företräder den samlade sakkunskapen inom järnhanteringen, avgav den 7 maj ett ytterligt kritiskt remissyttrande:

”Fullmäktige äro av den uppfattningen, att anläggningstiden är beräknad för kort — — —. Leveranstiderna för alla slag av maskiner och utrustning icke blott i Sverige utan även utomlands i ifrågakommande länder, England och USA, äro mycket långa, vilket de svenska järnverken nogsamt erfarit vid planläggningen och genomförandet av sina utbyggnader, och monteringen och igångkörningen kräva avsevärd tid. En löpande valsverksproduktion i ett järnverk enligt styrelsens förslag torde därför icke kunna vara i gång förrän efter ett par år in på 1950-talet. En byggnadstid av minst fem år bör alltså beräknas och ligga till grund för räntekostnaderna under byggnadstiden.”

Beträffande projektet i dess helhet lämnades följande slutord:

”Fullmäktige vilja till slut framhålla, att det icke är möjligt att taga en avgörande ståndpunkt till den föreslagna utbyggnaden, vare sig ur teknisk eller ekonomisk synpunkt, på grundval av den otillfredsställande och summariska utredning som förelagts Jernkontoret. En ansvarsställande ledning inom det fria näringslivet skulle icke handla på så lösa grunder.”

Vid riksdagsbehandlingen år 1946 röntes den framlagda propositionen

stark kritik från oppositionen. I reservation av herrar Petterson och Ohlin till statsutskottets utlåtande nr 241 förordades ytterligare utredning och en försiktigare framgångslinje under angivande av bl. a. följande synpunkter:

” — — —
Företagets ledning har för närvarande utomordentligt omfattande och svåra arbetsuppgifter förenade med verkets dagliga skötsel och pågående utbyggnader, vilket i och för sig är ett skäl för att den fortsatta utbyggnaden planeras skola ske i en icke alltför våldsamt takt.

— — — De allmänna ekonomiska förutsättningarna i Sverige för närvarande och möjligen under ett par år framåt karakteriseras av allvarlig brist på byggnadsmaterial och arbetskraft, icke minst kvalificerad sådan, inom järnindustrien. — — — Dessa omständigheter motivera en viss återhållsamhet i fråga om nya investeringar för ett ändamål, som först om flera år kan leda till en ökning av järntillgången och som under mellantiden kommer att ogynnsamt påverka produktions- och investeringsförutsättningarna inom landets industri. En forcering av det norrbottniska järnverkets utbyggnad synes därför icke väl harmoniera med statsmakternas nuvarande allmänna ekonomiska politik. En något långsammare utbyggnad skulle öka utsikterna att på ett tillfredsställande sätt övervinna de med anskaffning av kvalificerad arbetskraft och bostäder i Luleå förenade svårigheterna, samtidigt som riskerna för ogynnsamma verkningar på arbetartillgången inom Mellansveriges järnindustri och den industriella produktionen i övrigt skulle minskas. — — —

— — — Sist men icke minst skulle riksdagen få tillfälle att på ett grundligare sätt än som varit möjligt under två av hektiskt riksdagsarbete upptagna veckor studera det föreliggande spörsmålet och så bli i stånd att fatta beslut till den fortsatta utbyggnaden utöver det ovan antydda första stadiet efter den grundliga och omsorgsfulla prövning som är naturlig, när det gäller spörsmål av så stor vikt och betydelse som det föreliggande.

Enligt utskottets mening länder det utan tvivel det norrbottniska näringslivet till största gagn, ifall utbyggnaden av Norrbottens järnverk sker med ledning av ovan antydda synpunkter på ett sätt som präglas såväl av försiktighet som målmedvetenhet.”

De sakkunnigas synpunkter och oppositionens varningar beaktades emellertid inte, utan beslut kom att fattas i enlighet med det i propositionen framlagda på ofullständiga och bristfälliga kalkyler baserade förslaget.

Mot bakgrunden av vad som här relaterats framstå de inträffade förseningarna och det ökade kapitalbehovet inte som något särskilt förvånansvärt. Ytterligt anmärkningsvärt är, att den avsevärda kostnadsfördyringen ej tidigare av departementschefen bringats till riksdagens kännedom. Om inte förr så borde detta ha skett vid 1950 års riksdag, vid vilken tidpunkt den ungefärliga storleksordningen av kostnadsökningarna måste förutsättas ha varit känd både inom styrelsen och handelsdepartementet.

Frågan har nu förelagts riksdagen vid en tidpunkt då utbyggnadsarbetet långt framskridit och större delen av maskinparken är om ej monterad så dock levererad, varför det i nuvarande läge ej torde vara möjligt annat än att i huvudsak biträda de i propositionen redovisade anslagsäskandena. Härvid hör dock som departementschefen föreslår medelsanvisningen kunna uppdelas på flera budgetår. Med hänsyn till det stora kapital, som redan bundits, är det angeläget att anläggningarna i snabb takt färdigställas, så att produktionen med minsta dröjsmål kommer i gång.

Att snarast möjligt ökade lånegarantier ställas av staten är vidare så mycket mer angeläget som bolaget i den uppkomna likviditetskrisen sett sig nödsakat upptaga lån till belopp väsentligt överskjutande nu gällande lånegaranti.

Vid järnverket har uppförts ett rördelsgjuteri. I denna anläggning ha investerats 3 miljoner kronor, och ytterligare 1,2 miljoner kronor beräknas erfordras för komplettering av anläggningen. Denna tillverkning har intet naturligt samband med övrig hantering. Den har dessutom tillkommit utan riksdagens hörande. Driften har icke blivit ekonomiskt lönande. Då rördelsgjuteriet närmast utgör en ekonomisk belastning för bolaget bör rörelsen snarast möjligt avvecklas, maskinutrustningen försäljas och lokalerna tagas i bruk för annat ändamål inom ramen för järnverkets egentliga tillverkning. Tillkomsten av rördelsgjuteriet bör ge anledning till allvarliga erinringar. Frågan tyder på att oklarhet råder inom styrelsen och handelsdepartementet rörande målsättningen för företagets verksamhet. Beslutet om uppförande av rördelsgjuteriet borde icke ha fått fattas utan riksdagens hörande.

Vad som förevarit i fråga om utbyggnaden av Norrbottens järnverk måste ur riksdagens synpunkt betraktas som ytterligt betänkligt och otillfredsställande. Underlaget för tidigare fattade beslut har visat sig vara missvisande. En kostnadsökning av den storleksordning det här är fråga om måste givetvis starkt påverka företagets räntabilitet. När det gällt anvisningen av ytterligare medel har riksdagen kommit in i efterhand vid en tidpunkt, då likviditetskris redan inträtt och beviljade lånegarantier överskridits.

Vad som här passerat är ej någon isolerad företeelse, när det gäller statlig industriell drift. Sålunda företer händelseförloppet stora likheter med vad som skett vid Svenska skifferolje AB. Även här anvisades genom riksdagens beslut år 1946 miljonbelopp för utbyggnad. De framlagda kalkylerna visade sig ej hållbara, och utbyggnad kunde ej genomföras inom beräknad tid eller till beräknade kostnader. Bolaget hamnade i likviditetssvårigheter och ytterligare medel av betydande storlek fingo anvisas.

Denna erfarenhet av hur omogna projekt kunnat föras fram och leda till riksdagsbeslut reser frågan om hur det för framtiden skall vara möjligt att bättre gardera sig häremot.

Det gäller att få fram en större effektivitet och säkerhet i handlandet inom de statliga bolagen. Ett järnverk i Norrbotten är en värdefull tillgång för denna landsdel, och det gäller att finna en driftsform, som ger detta företag de bästa förutsättningar för framtiden. En större trygghet bör skapas för att de resurser, som nu byggas upp, komma till effektivaste och bästa utnyttjande. Vi vilja förutsätta, att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga uppmärksamhet.

Av de uppgifter, som lämnas i propositionen, kan man icke bilda sig någon uppfattning om bolagets framtida ekonomiska möjligheter. Så länge nuvarande rustningskonjunktur pågår, böra förutsättningar finnas för en god räntabilitet. Betydligt ovissare ställer sig förhållandena på längre sikt, och det kan ge anledning överväga avvägningen av aktiekapitalets storlek. Med hänsyn till de osäkra förhållandena föreslå vi därför, att erforderliga medel å högst 110 miljoner kronor anvisas genom ställande av lånegarantier och att frågan om storleken av aktieteckning lämnas öppen till en senare tidpunkt.

Med stöd av ovan anförda synpunkter hemställas,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 74
måtte beakta ovan anförda synpunkter.

Stockholm den 13 mars 1951.

Folke Nihlfors.

Sven Wedén.
